

3. Dzhurinsky A.N. History of foreign pedagogy [textbook for universities] / A.N. Dzhurinsky - Moscow: INFRA - M, 1998. - 272.

4. Dovgopolova Y. Formation of tolerant relations between students in the multicultural environment of higher education institution: Author. Thesis. for the degree of Cand.

ped. sciences specialty 13.00.05 "Social Pedagogy" / Y. Dovgopolova. - Lugansk, 2007. - 23 p.

5. Ponomarev YA The psychology of creativity and pedagogy / YA Ponomarev. - M.: Education, 1976. - 280.

6. Shulga M.O. Formula harmony - Dialogue of Cultures / M.O. Shulga // Veche - 1997. - № 1. - P. 33.

В. В. Сахарова

ПРИВЛЕЧЕНИЕ ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ К СОЗДАНИЮ ПОЛИКУЛЬТУРНОЙ СРЕДЫ

Статья посвящена определению понятия «поликультурная среда». Обоснованно важность приобретения необходимых знаний этноса и религии других стран, что обуславливает важность поликультурного воспитания. Определено влияние поликультурной среды на показатели составляющих профессионально-педагогической культуры иностранных студентов (этническая: знания об отличиях разных этносов; знания религиозных особенностей, коммуникативная: умение грамотно высказать свое мнение, умение вести диалог культур; личностная: морально-этические качества, творчество; поведенческая: тактичность, толерантность).

Ключевые слова: поликультурная среда, поликультурное воспитание, этнос, диалог культур, морально-этические качества, толерантность.

V. V. Saharova

THE INVOLVEMENT OF FOREIGN STUDENTS INTO MULTICULTURAL ENVIRONMENT SETTING UP

The article is devoted to the determination of the essence "multicultural environment". Determined that multicultural environment is the environment with formed national, religious, ethnic and human values, intercultural skills, which helps to understand other cultures and be tolerant to them is able to have a dialogue of cultures at the appropriate level. The importance of having knowledge of ethnos and religion in other countries, which leads to the importance of multicultural education is also substantiated. The influence of the multicultural environment on the factors of foreign students' professional and pedagogical culture was determined (ethnic: knowledge about distinction of different ethnos, knowledge of religion, communicative: the ability to express their opinion competently, the ability to make a dialogue of cultures; personal: ethical quality, creativity, behavioral: tact, tolerance). It's analyzed that all the constituents are connected and each of them is the basis for another, for example, knowledge about different ethnic groups is the basis for a dialogue of cultures, the correctness of its converse forms moral and ethical qualities of a personality in the created multicultural environment, thus developing the ability to express their views correctly, which are the indicators of communicative and personal constituents of foreign students' professional and pedagogical culture.

Keywords: multicultural environment, multicultural upbringing, ethnos, dialogue of cultures, moral and ethical culture, tolerance.

Подано до редакції 28.02.2014

УДК 371

А. О. Стрижаков

ДИТИНА В ЕТНОПЕДАГОГІЧНИХ ПОГЛЯДАХ НАТАЛІ ЗАГЛАДИ

У статті здійснено науковий аналіз етнопедагогічного доробку Наталі Заглади з проблем дослідження світу дитини, розкрито основні положення авторської концепції розвитку дитини, показано її прогресивний характер, дано оцінку етнопедагогічного доробку Наталі Заглади з проблем дитинства з позиції сучасної науки.

Ключові слова: етнографії дитинства, традиції, обряди, дитячий побут, вікова періодизація.

Актуальність дослідження. Процеси демократизації і гуманізації в сучасному суспільстві вимагають переоцінки поглядів і усталених стереотипів на дитину і дитинство як феномен людського життя. Нині в усьому світі визнається той факт, що дитинство – найважливіший період життя людини, який має самостійну цінність. Однак, дитинство, його специфічні особливості до цього часу належним чином не вивчені, відсутній цілісний комплексний підхід до дитинства як феномена, як

соціально-педагогічного явища.

Етносоціокультурна програма вивчення дитинства на сучасному етапі розвитку українського суспільства, коли переглядається сутність процесу виховання дитини як носія генетичного коду нації та створюються українознавчі моделі виховання підростаючих поколінь, є особливо актуальною. Оновлена парадигма потребує об'єднання зусиль науковців цілого ряду дисциплін – педагогів, психологів, істориків, етнографів, соціологів.

Зміна ставлення до дитинства на сучасному етапі пов'язана з переходом від авторитарної педагогіки до педагогіки гуманізму, педагогіки ненасилля, з визнанням проблеми дітей і дитинства на державному рівні. Останні роки питання щодо охорони дитинства розглядаються як стратегічний загальнонаціональний пріоритет. Державна політика України у сфері дитинства нині регулюється Конвенцією ООН про права дитини (1991), Законом України «Про охорону дитинства» (2001), Національною програмою «Діти України» (1996), Законом України «Про дошкільну освіту» (2001) та ін.

За свою багатомісячну історію український народ нагромадив величезну кількість надзвичайно цінних знань про дітей і їхнє виховання. Однак науковці звернули на них увагу порівняно недавно, в кінці XIX — на поч. XX ст.

Щоправда, деякі елементи етнографії дитинства траплялись на сторінках наукових праць і трохи раніше, але висвітлювались дуже скупо й без будь-якого наукового психолого-педагогічного аналізу, обмежувались лише фіксацією та описом звичаїв та обрядів родинного циклу, виступали як звичайна констатація деяких цікавих фактів з життя дітей.

Наявність різних досліджень з проблем дитинства та підходів до вивчення світу дитинства, інтерес до його проблем з боку різних наук, свідчить лише про невичерпність і глибинність означеної проблеми. Відтак, потребує комплексного підходу до його вивчення.

Філософія використовує тему дитинства як матеріал для вивчення становлення особистості, а результат філософського аналізу дитинства полягає у визнанні за ним своєрідного початку буття (Г.Абрамова, І.Загарницька, В.Зеньковський, Т.Кочубей, Л.Нефьодова, Є.Субботський).

Сучасна психологічна концепція дитинства заснована на визнанні його провідної ролі у психічному розвитку і становленні особистості (Д.Ельконін, В.Кудрявцев, Д.Фельдштейн).

Особливої популярності сьогодні набуває соціологічна концепція дитинства (І.Голубєва, І.Кон, Л.Кураєва, Е.Рибінський, С.Щеглова та ін.).

Педагогічна концепція дитинства представлена дослідженнями А.Богущ, В.Сухомлинського, С.Литвиненко, Т.Поніманської та ін.

Важливе значення у поясненні суті дитинства мають дослідження Ф.Арієса з питань історії дитинства, У.Бронфенбреннера, В.Сухомлинського, О.Савченко з проблем екології дитинства, етнопсихологічні дослідження Е.Еріксона, З.Фрейда та ін.

В українській етнографії початку XX століття серед творів, присвячених спеціально українській дитині, можна відзначити працю А.Онищука «Родини, хрестини та дитина до шостого року життя».

Питання про необхідність комплексного вивчення життя й побуту дітей, їх мови, ігор, забав, специфіки

спілкування, фольклору тощо почали цікавити науку ще в 20-роки минулого століття. В цей час з'являється серія цікавих досліджень Г.Виноградова, О.Капіци, Н.Заглади та ін.

Дослідження Г.Виноградова та Н.Заглади можна вважати народженням етнографії дитинства. Відтак вперше діти й дитинство розглядалися не як об'єкт і продукт діяльності дорослих, а як активні члени соціуму, що мають власну «дитячу субкультуру». Це створило можливість говорити про побут дитини як про окрему ділянку народного побуту та необхідність його структурного виділення у спеціальну галузь.

Здавалося б, що після цього в українській етнографії тема дитинознавства набере ще більшого розмаху. Але, на превеликий жаль, сталося навпаки. Роки сталінського свавілля, коли піддавались анафемі генетика, педологія, соціологія, а воістину народне й національне безпідставно шельмувалось як "віджиле" й "націоналістичне", негативно позначились і на етнографії дитинства, у царині якої дослідження практично не проводились.

Лише в останні роки ми знову помічаємо поживлення у дослідженнях дитинства як особливої суспільної категорії.

Із сучасних дослідників, що торкаються проблем етнографії дитинства, варто згадати О.Багухтіну, З.Болтарович, Н.Довжено, Т.Мацейків, М.Стельмаховича, О.Сухомлинську, Є.Сявко, Н.Сивачук, І.Щербак та ін. Їхні праці мають важливе методологічне, історико-пізнавальне та прикладне значення для розвитку національної освіти.

Історіографічний аналіз вказує на існування значної кількості праць істориків, фольклористів, етнографів-педагогів присвячених вивченню різних аспектів етнографії дитинства, її розвитку на різних історичних етапах. Актуальною залишається систематизація та узагальнення народно-педагогічного досвіду українців, поглиблення та розробка концептуальних підходів до вивчення його ролі в етноформуючому процесі.

Подальший розвиток школи і педагогіки в Україні неможливий без осмислення й усвідомлення досвіду минулого.

Найважливішими умовами пізнання педагогічних істин є об'єктивна оцінка історичної реальності, нерозривний зв'язок історії педагогіки з сучасністю, виявлення прогностичного значення історико-педагогічних фактів, явищ, ідей. Особливо актуальним звернення до історії стає в переломну епоху, коли здійснюється пошук нових шляхів розвитку. В умовах поглиблення соціально-економічних реформ, що проводяться в Україні, освіта покликана сприяти виробленню нового менталітету, формуванню нової суспільної свідомості, а також зруйнувати старі стереотипи. Це обумовлює новий підхід у дослідженні педагогічного досвіду минулого.

Звернення до педагогічної спадщини українських учених, педагогів, громадських діячів

дає змогу повернути забуті та втрачені імена, більш ґрунтовно вивчити історичні закономірності становлення й розвитку української педагогіки, забезпечити єдність і наступність історико-педагогічного процесу.

Особливий дослідницький інтерес становить період кінця XIX — початку XX ст., коли в педагогічній думці України були сформульовані концептуальні засади національної освіти і виховання, в тому числі і етнографії дитинства.

Серед постатей цього часу, що продовжують нести значний конструктивний для нашого суспільства потенціал, однією з найбільш значущих є Н. Заглада — відомий український учений, етнограф-педагог. Дослідження Н. Заглади базувались на багатолітніх спостереженнях над народним вихованням у селянській родині на Поліссі. Її праця „Побут селянської дитини” є одним з перших і досі єдиним в Україні дослідженням з етнографії дитинства. Предметом свого наукового пошуку автор обрала зміст та особливості життєдіяльності сільської дитини 20-30-х рр. XX ст., її роль і місце у родині та громаді. Завдяки здійсненню нею описам та оцінкам українська наука впритул підійшла до розуміння такої актуальної і на сьогодні проблеми як статево-вікова стратифікація, а також виробленню методологічних засад для дослідження змісту та засобів етнопедагогіки. [3, 35]

На сьогодні немає цілісного дослідження, в якому б висвітлювалася етнопедагогічні погляди Н. Заглади, були проаналізовані проблеми етнографії дитинства в її педагогічному доробку.

Мета статті — окреслити основні положення педагогічних ідей Н. Заглади на проблему етнографію дитинства, систематизувати їх на основі наукового аналізу і показати прогресивний характер.

Основний виклад матеріалу. Ґрунтовну і багату фактичним матеріалом монографію підготувала відомий український етнограф Н. Заглада [3]. Її дослідження здійснювалося з ініціативи та за планом керівника Відділу Етнології Музею ім. Ф. Вовка при Всеукраїнській Академії Наук А. Онищука в 1921 році, який в с. Старосілля (Черкаська область) заснував першу в Україні етнографічну дослідну станцію з метою вивчення людини як виробничої сили, її побуту і найближчого оточення. Для цього було зібрано колектив вчених-дослідників з відповідним розподілом напрямків роботи. Н. Загладі і її невеличкому колективу було доручено досліджувати побут дітей від 3 до 14 років. «Провідна ідея, — писала пізніше дослідниця, — в нашій праці була виявити якомога ширше всі явища дитячого життя, їх матеріальну та духовну культуру, показати роль та місце дітей в родині, у громадській структурі та в господарстві даного села; все це разом складає окрему ділянку народного побуту, що ми її називаємо «побут селянської дитини» [3, с. 13].

Н. Заглада вважала, що тільки систематичні, всебічні досліді над дитячим побутом передусім

стаціонарним методом, можуть дати відповідні матеріали, що допоможуть з'ясувати місце й роль наймолодшого покоління в загальній структурі й житті родини і громади. Такі матеріали — цінне джерело для науки про розвиток людської культури [3, с. 26].

У своїй монографії Н. Заглада спростувала думку Г. Виноградова про обмеження дослідів дитячого побуту вузькими рамками «дитячого календаря». Вона переконана, що подібний розв'язок питання не можна вважати доцільним, бо ті рамки, що їх дає «дитячий календар», як і так званий «народний календар» взагалі, включає чимало побутових явищ, що аж ніяк не підходять під визначення, що його звичайно надаємо зазначеному терміну. Така постановка питання, говорить дослідниця, «відсуває з-перед очей дослідника головну мету — пізнати дитину в її найближчому оточенні виразно й суцільно» [3, с. 19]. Вузькі рамки «дитячого календаря» Н. Заглада відкидає «ще й тому, що вона розподіляє за віком, «народну громаду» на 5 верств», а саме: «діти, хлопці й дівчата (підлітки), парубки й дівки (молодь), дядьки й старі (або діди)». А кожна з цих складових частин «громади», говорить дослідниця, займає окреме місце в громадській структурі і має певні права та обов'язки, що зумовлюють обопільні стосунки кожного члена до родини зокрема й усіх їх разом до цілої «громади» [3, с. 27].

Цікава, на нашу думку, у Н. Заглади вікова періодизація дитинства. До «першої верстви» вона відносить дітей (немовлят), які вимагають догляду і цілковитої уваги всієї родини. «Всі старання батьків коло дітей, — зазначає дослідниця, — відколи ті народяться до третього більше-менше року життя, зводяться до того, щоб сприяти корисну, насамперед для родини, а тоді й для громади одиницю. За виразний довід на це є ціла низка заходів і пристосувань, що мають сприяти фізичному розвитку молодого організму (колиска, стояка, сидячка, ходячка, візочок тощо) «щоб дитина не виросла калікою» [3, с. 27]. Крім того, в цей період, на думку Н. Заглади, «в інтересі громадянства» треба дбати і про розвиток інтелектуальних сил немовлят. Для цього народ має «певні надбання, що приводять до цієї мети, а саме: пісні, казки, скоромовки, оповідання, забавки тощо».

До «другої верстви» за віковою періодизацією Н. Заглади відносяться діти 3-14 років, які займають окреме місце в родині і суспільстві. Це зумовлює, вважає дослідниця, «одне з основних завдань, що стоїть перед суспільством: підготувати цю верству до майбутнього продуктивного життя». Тут вся увага і зусилля дорослих повинні зосереджуватися на «відповідній акції у цій сфері, що має за головну мету дальший розвиток фізичних та інтелектуальних сил, поглиблення досвіду й практичних знань, потрібних для майбутньої діяльності в дорослому віці».

Третя, нарешті, «верства» молодого покоління — це молодь дозрілого віку (парубки й дівки), готова робоча сила, що виступає організовано, як так звані «молодецькі громади», інституції, що їх початок сягає в

дуже давні часи життя нашого народу; в деяких місцях України збереглися вони в більш або менш виразних, своїх первісних формах» [3, с. 27].

Крім того, Н. Заглада всі явища дитячого життя розподілила на такі окремі «ділянки»: «I. Дитяча одіж. II. Дитячий захист. III. Дитяче харчування. IV. Дитячі лови. Рибальство. Бджільництво. V. Випасання худоби. VI. Що ще діти роблять. VII. Дитячі забави та забавки. Дитячі іграшки. Інші способи розважатися. VIII. Діти й природа. IX. Діти й надприродні істоти. X. Громадське життя у дітей» [3, с. 31]. Дослідниця вважає, що «в межах цих десяти ділянок можна замкнути дані за дитяче життя, що разом повинні скласти повну картину дитячого побуту в певній місцевості» [3, с. 13].

У результаті проведених досліджень Н. Заглада переконливо доводить, що матеріальна й духовна культура дитячого життя настільки широка й багата, що потребує виділення її у спеціальну галузь етнографії. Вона закликала науковців провадити такі дослідження спішно й невідкладно, бо під впливом сьогочасного

поступу багато цінних з наукового боку ознак минулого загине без сліду [4, с. 14-16].

Монографія Н. Заглади «Побут селянської дитини» й сьогодні залишається неоціненним внеском у розвиток етнографії дитинства. Її цінність відзначає відома сучасна дослідниця Є. Сявавко: «З точки зору етнопедagogіки книга Н. Заглади «Побут селянської дитини» найбільш цінна, оскільки в ній не лише відображені всі сторони життя сільської дитини, а й зафіксовані пережиткові явища народної педагогіки, що проливають світло на характер виховання в найдавніші часи» [5, с. 40]. На жаль, ці дослідження довгий час не мали продовження. І сама Н. Заглада не все з своїх праць змогла видати. Талановиту дослідницю репресували, а її книгу заборонили.

Отже, на підставі вивчення етнопедagogічного доробку Н. Заглади можна в загальних рисах відновити картину життя й побуту дітей, їх мови, ігор, забав, специфіки спілкування, фольклору у 20-30-х рр. XX ст.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гримич М. Традиційний світогляд та етнопсихологічні константи українців (Когнітивна антропологія) / Гримич М. – К.: Вид-во АТ «Віпол», 2000. – 380 с.
2. Грушевський Г. Дитина в звичаях і віруваннях українського народу // Матеріали до українсько-руської етнології / Грушевський Г. – Львів: Наукове т-во ім. Т. Шевченка, 1907. – Т. IX – С. 26-106.
3. Заглада Н. Побут селянської дитини / Н. Заглада. – К.: Держтрест «Київ-Друк», 1928. – 180 с.
4. Побірченко Н.С. Етнографія дитинства як

предмет наукової рефлексії 20-х років / Н.С. Побірченко // Історико-педагогічний альманах – 2012. – № 2. – С.13-17.

5. Сявавко Є. Етнопедagogіка: сучасний стан дослідження / Є. Сявавко // Науково-методичний вісник. – 1995. – № 3. – С. 39–52.

6. Юда Л. А. Этнопедагогические традиции воспитания на Украине во II половине XIX – начале XX веков: Автореф. дисс. ... канд. пед. наук. / Юда Л. А. – М., 1994. – 20 с.

REFERENCES

1. Grymich M. Traditional World-view and Ethnopsychological Constants of the Ukrainians (Cognitive anthropology) / Grymich M. – K.: AT "Vipol", 2000. – 380 p.
2. Grushevskiy G. A Child in Customs and Beliefs of the Ukrainians // Materials for Ukrainian-Russian Ethnology / Grushevskiy G. – Lviv: T. Shevchenko Scientific community, 1907. – T. IX – P. 26-106.
3. Zaglada N. A Country Child's Way of Life / N. Zaglada. – K.: State trust «Kyiv-Druk», 1928. – 180 p.
4. Pobirchenko N. S. A Childhood Ethnography as a

Scientific Reflexion of the 20-s Subject Matter / N. S. Pobirchenko // Historical-Pedagogical Almanac. – 2012. – № 2. – P.13-17.

5. Siavavko E. Ethnopedagogics: a Modern State of Investigation / E. Siavavko // Scientific-Methodological Bulletin. – 1995. – № 3. – P. 39–52.

6. Yuda L. A. Ethnopedagogical Traditions of Education in Ukraine in the second half of XIX – beginning of XX centuries: Synopsis of the Cand. of Ped. S. Diss. / Yuda L. A. – M., 1994. – 20 p.

А. О. Стрижак

РЕБЕНОК В ЭТНОПЕДАГОГИЧЕСКИХ ВЗГЛЯДАХ НАТАЛЬИ ЗАГЛАДЫ

В статье осуществлен научный анализ этнопедagogических идей Натальи Заглады с проблемы исследования мира ребенка, раскрыты основные положения авторской концепции развития ребенка, показано их прогрессивный характер, дано оценку идей Натальи Заглады с проблемы детства с позиции современной науки.

Ключевые слова: этнография детства, традиции, обряды, быт крестьянского ребенка, возрастная периодизация.

A. O. Stryzakov

A CHILD IN ETHNOPEDAGOGICAL VIEWS OF NATALI ZAGLADA

The article presents a scientific analysis of ethnopedagogical views of N. Zaglada on the problems of baby's world. The basic position of a child's development conception is revealed, its progressive nature is displayed, the assesment of N. Zaglada's ethnopedagogical heritage of childhood problems from the standpoint of modern science is given given. N. Zag-

lada proves that the material and spiritual culture of children's lives is so broad and rich that it requires the allocation of a special branch of ethnography. She urged researchers to conduct this study quickly, as under influence of momentary progress a lot of valuable research signs of the past would disappear without a trace. Special attention is given in the article to the age periodization of childhood by N. Zaglada. By "first stratum" she attributes children (infants) who require care and full attention of the entire family. The "second stratum" according to the age periodization of N. Zaglada, includes 3-14 year old children who occupy a special place in the family and society. The third stratum of the younger generation is mature young people (boys and girls) who are characterized as organized labor force, so-called "juvenile communities".

Keywords: ethnography of childhood, traditions,

Подано до редакції 12.02.2013
